

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

במסיבה השנתית בקרוינהייטס

א' מקץ תשב"ז

כִּי אִם וְכִרְתַּנִּי אֶתְּךָ בְּאֶשֶׁר יִיטֵב לְךָ וְהוֹפְרַתִּנִי אֶל פְּרָעָה
• יוסף ביקש משר המשקים שלא יעשה בעבורו שום טובה חוץ באופן
שהוא רק לתועלת עצמו • [ביאור אופן הצלת רבינו בשנות הזעם]
• חיוב על האדם לעשות 'השתדלות' להצלתו • דבר הבא מן הרשעים
יש עליו שליטת החיצונים • אין טובה לעני שיקבל ממון מאנשים
שאינם הגונים • למה נולדו מנשה ואפרים בסוף שנות השובע דייקא
• זהירות שיהיה לבניו חינוך הגון וחברים טובים • עיקר החינוך מבן ג'
ולמעלה • בשנות השבע היה שפע גדול למצריים שהיו טמאים רשעים
שֹׁנְאֵי יִשְׂרָאֵל וְשֹׁנְאֵי הַדָּת, ונתיירא יוסף שלא יאמרו שמקבל מהם
השפעה לבית חינוך • בשנות הרעב בא כל ההשפעה מן יוסף הצדיק,
ובממון זה היה יכול להעמיד בית חינוך הבא ממקור הקדושה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות © Copyright

צו מנדב זיין לרגל אַ שמחה אָדער אַ יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519 / 1-514-585-3040

***** זייער קלאָר (17 מינוט)

לשון קדשו - קונטרס קעה

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 16→1→10271	צו הערן די רעקארדינג: דרוק 1 דערנאך דרוק 175 פאר הערות דרוק 3	ארץ ישראל: 072-3275205 קאנאדא: 438-797-0770 ענגלאנד: 0330-350-3110	לשון קדשו צענטראלע נומער: 929-522-1515
---	---	--	---

• ברכת מזל טוב •

הר"ר מרדכי גאלד הי"ו
לרגל אירוסין בנו החתן שמואל זאנוויל נ"י
עב"ג: בת הר"ר אהרן יונה וויידער הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

הרב החסיד המפואר, מרביץ תורה לעדרים רבות בשנים,
רחים ומוקיר רבן והרד"ך צאצאיו במדת הכנעה וענוה

מוה"ר יחזקאל ז"ל בינער

נפטר עשרה כמבת תשע"ד

בן הגה"צ רבי חיים משה ז"ל

ה' דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע, זוכה לברך מקחו של צדיק
בארה"ק בהו"ל חידו"ת תשט"ז-תשי"ז ובהפצת ספרה"ק ויואל משה

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל
נפטר ה' ניסן תש"פ

KotSamrai.com

עילוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם
ב"ר יוסף ז"ל
נפטר ערב פסח תש"פ

א

קושיזות ודקדוקים בפרשת מקץ

קושיא א

להבין יתור וכפל הלשון שְׁנַתִּים "ימים"

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים.

(א) פרעגט מען, [דלכאורה] ס'איז אַ טאָפּלט לשון, [אומרו] "שְׁנַתִּים יָמִים".

[דממה נפשך היה לו לומר רק "שְׁנַתִּים", דאם פירוש "ימים" הוא 'טעג', אם כן קשה, דהלא]

ס'איז געווען צוויי יאָר, וואָס דאָרף ער אַריינשטעלן די "טעג".

[וואס פירושו כי] "יָמִים" אַליין איז אויך טייטש אַ יאָר, [און] "שְׁנַתִּים" איז טייטש

צוויי יאָר, איז דאָך עפעס אַ טאָפּלט לשון. [והיה סגי שיאמר] וַיְהִי מִקֵּץ "שְׁנַתִּים", [וכבר

מובן] ס'איז געווען צוויי יאָר, שנתיים שנה, [ולמה אמר] שְׁנַתִּים "יָמִים".

ב

קושיא ב

במדרש: על ידי שאמר יוסף לשר המשקים זְכַרְתִּנִי וְהִזְכַּרְתִּנִי, ניתוסף לו שתי שנים בבית האסורים

דער מדרש זאָגט^א, אַז לעולם פאַר אים [יוסף] איז נאָר געווען 'אויסגעזעצט'^ב דער

עונש [אויף] 'י שנים צו זיין [בתפיסה], צען יאָר. און די 'צוויי יאָר' [הנזכר בפסוק זה] זענען

אים ניתוסף געוואָרן, על ידי שאמר לשר המשקים, ווייל ער האָט געזאָגט פאַרן שר

המשקים זְכַרְתִּנִי וְהִזְכַּרְתִּנִי, איז ניתוסף לו שתי שנים.

ג

והקשו המפרשים למה הגיע לו עונש על זה, והלא יש חיוב על האדם לעשות 'השתדלות' להצלתו

(ב) פרעגן דאָך אַלע די קשיא^א, וואָס אַן 'עֲבָרָה' האָט ער דאָ געטון [בעשיית

השתדלות להצלתו מבית הסוהר, ע"י שביקש משר המשקים להזכירו אל פרעה].

נו בריוך מען דען נישט 'טון' [השתדלות] פאַר הַצָּלָה?

וואָס איז געווען אַן עֲבָרָה וואָס ער האָט דאָס געזאָגט, די 'צוויי ווערטער'

געזאָגט.

ד

קושיא ג

גם קשה דלהלן במדרש משמע שלא היה זה לעונש, אלא למעליותא, כדי שיתגדל על ידי חלום פרעה

בסוף שנתיים. ואם כן הוא לכאורה סתירה למאמר הראשון שבמדרש, דמשמע שהגיע לו 'עונש' על זה

(ג) ס'איז גאָר אַ סתירה אויך אין מדרש.

^א וכמו בפסוק "יָמִים" תְּהִיָּה גְּאֻלָּתוֹ (בהר כה, כט). וכן מתפרש לעיל בפרשת וישב (מ, ד) לשון הפסוק וַיְהִי יָמִים בְּמִשְׁמַר, ופירש רש"י י"ב חודש.

ויעיין במצודות ציון בירמי' (כח, ג) שמפרש כן בלשון הפסוק שם שְׁנַתִּים "יָמִים", דימים פירושו שנה.

^ב בבראשית רבה (פט, ב-א): וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים. בְּכָל עֶצֶב יְהִיָּה מוֹתֵר וְדָבָר שְׁפָתִים אֶךְ לְמַחְסוֹר (משלי יד, כג), בְּכָל עֶצֶב יְהִיָּה מוֹתֵר, כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה, למה, שנטל את בתה. ודָבָר שְׁפָתִים אֶךְ לְמַחְסוֹר, על ידי שאמר לשר המשקים זְכַרְתִּנִי וְהִזְכַּרְתִּנִי, ניתוסף לו שתי שנים, שנאמר וַיְהִי מִקֵּץ [שְׁנַתִּים]. אֲשֶׁרִי הִגֵּדְר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְּטָחוֹ (תהלים מ, ה), זה יוסף. וְלֹא פָנָה אֶל רֵהָבִים (שם), על ידי שאמר לשר המשקים זְכַרְתִּנִי וְהִזְכַּרְתִּנִי ניתוסף לו שתי שנים.

^ג פירוש: נקבע ונחקק לו.

^ד וכדכתיב בפרשת וישב (מ, יד) שאמר יוסף לשר המשקים: כִּי אִם זְכַרְתִּנִי אֶתְּךָ כִּאֲשֶׁר יִיטֵב לְךָ, וְעָשִׂיתָ נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתִּנִי אֶל פְּרָעָה, וְהוֹצֵאתִנִי מִן הַבֵּית הַזֶּה.

^ה ויעיין זה להלן (אות כג) בשם היפה תואר.

[ווייל] אביסל אַהינציר' [במדרש] זאָגט ער נאָך אַ שטיקל, אַז פאַרדעם איז ער געבליבן די צוויי יאָר, כדי שיתגדל על ידי חלום, ער זאָל גרויס ווערן דורכן חלום. איז דאָך עס גאָר געווען פאַרקערט, אַז ס'איז גאָר געוועזן אַ מעליותא [מה שניתוסף לו שתי שנים].

און 'דאָ' [לעיל בהמדרש] זעט דאָך אויס [אז] ווייל ער האָט געמאַכט אַ 'פעלער', ווייל ער האָט געזאָגט [נכתתי ויהיפחתני].

ה

דער נזר הקודש וויל טאַקע זאָגן אַז זיי קריגן די צוויי [מאמרים שבמדרש]. [אמנם הלא] דאָס איז איינס נעבן דאָס אַנדערע, איז אַ חידוש [לומר שיחלוקו], צוויי שטיקלעך מדרש [זה אחר זה].

ו

איך וועל שוין באלד זאָגן שפעטער (באות כג, כו, מ-מב) וואָס די מפרשים [זאָגן] [כיפה תואר ונזר הקודש], וואָס מ'זאָגט אויף דעם [מדרש, אַז] ס'קען זיין.

ז

[קושיא ד - מתוך הדרוש]

(ד) [ועוד הקשו על מאמר השני שבמדרש, דלכן ניתוסף לו שתי שנים כדי שיתגדל ע"י החלום. דזה צריך ביאור, דהלא היה יכול להתגדל ע"י החלום גם מיד, ועדיין לא מתורץ בזה למה הוצרך יוסף להצטער עבור זה עוד שתי שנים. ואם תאמר שעדיין לא הגיע הזמן של השבע שנות הרעב, מ"מ היה יכול פרעה לחלום כל זה מיד, והחלום יורה גם על זה שיתאחר התחלת הפתרון לסוף שתי שנים, ולמה הוצרך יוסף עבור זה להתעכב במאסר עוד שתי שנים]. (הקושיא בדברי רבינו באות כה-כו)

ח

קושיא ה

ווייטער שטייט אין די פרשה (מא, ז):

וּלְיוֹסֵף יֵלֶד שְׁנֵי בָנִים, צו יוסף הצדיק זענען געבוירן געוואָרן צוויי קינדער, צוויי זון, בְּטָרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב, איידער ס'איז געוואָרן די הונגער יאָרן.

ט

למה הוצרך לומר שמנשה ואפרים נולדו במרם תבוא שנת הרעב. ואם לירע באיזה שנה נולדו, הלא עדיין לא גילה הכתוב באיזה שנה

לכאורה וואָס אַ נפקא מינה אַז ס'איז געווען בְּטָרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב. [און] נאָך מער, [דהלא] ס'שטייט דאָך נישטאַמאָל דאָ 'ווען' זיי זענען געבוירן געוואָרן, דאָס 'יאָר' איז נישט געמאָלדן אין די תורה הקדושה. ער זאָגט נאָר בְּטָרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב. [וכיון שממילא לא ידענו באיזה שנה משנות הרעב, למה הוצרך לומר זה כלל].

¹ בבראשית רבה (שם, סוף סימן א): דבר אחר, וְהָיָה מִקֵּץ, רָאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים הַמְּהֻלָּכִים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ (קהלת ד, טו), זה יוסף, עַם הַיֵּלֶד הַשֵּׁנִי (שם), אלו שתי שנים שנתוספו לו. ולמה ניתוסף לו ב' שנים, כדי שיחלום פרעה ויתגדל על ידי חלום, שנאמר וְהָיָה מִקֵּץ שְׁנָתַיִם קָמִים.

² דברי הנזר הקודש הובא להלן בהערה יז.

ובנמרא דרשו מזה הדין דשני רעבון

נאָר די גמרא (תענית יא.) לערנט אַרויס פון דאַנעט אַ לימוד, אַקעגן שְׁנַת רַעבון [דצריך לנהוג פרישות].

דער בית יוסף זאָגט^ח ס'איז אַ אַסמכתא נאָר.
על כל פנים ס'איז אַ לימוד.

יא

אבל עדיין צריך ביאור, דלצורך דרשה זו היה פני שיאמר שנולדו "בשנת השובע", לאפוקי שנת הרעב. ולמה מדייק עוד שהיתה זאת בטרם תבוא שנת הרעב, דמשמע שהיה זה בסוף שנות השובע סמוך להתחלת שנת הרעב. והלא יוסף כבר נשא אשה 'בתחלת' שנות השובע

(ה) אָבער אויף אַלענפאַלס [איז שווער, למה לא היו לו בנים מלפני זה].

[דהלא תיכף כשיצא יוסף מבית האסורים למלך, כתיב] (מא, מה) [וַיֵּתֶן לוֹ אֶת אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי פָּרַע כִּהֵּן אֶת לְאִשָּׁה, דאת] אַסְנַת האָט ער גענומען תיכף אַזוי ווי ער איז אַרויסגעקומען [מבית הסוהר]. אין פסוק שטייט דאָךְ [וַיֵּתֶן לוֹ אֶת אֶסְנַת וְגו'] 'וַיֵּצֵא יוֹסֵף' על אַרְץ מִצְרָיִם], ער האָט אים געגעבן אַסְנַת און ער איז 'אַרויסגעגאַנגען' אויף מצרים [כשנעשה שְׁנֵי לַמֶּלֶךְ].

און דערנאָךְ הערשט, האָבן זיך אָנגעהויבן די 'שְׁבַע' שְׁנֵי הַשָּׁבַע.

ממילא איז דאָךְ געווען אַ מציאות אַז די צוויי קינדער זאָלן געבוירן ווערן אין די 'ערשטע' צוויי יאָר פון די זיבן יאָר שְׁנוֹת הַשָּׁבַע, [ווען] ס'איז נאָךְ געווען פינף יאָר פאַר'ן שְׁנַת הָרַעֲב.

יב

[ובאמת] איך ווייס נישט 'ווען' [ס'איז געווען, כי באומרו בטרם תבוא שנת הרעב, יכולין לפרשו גם על תחלת שנות השָׁבַע].^ט

[אמנם בפשטות לא נראה כן, דהלא] דעס ער זאָל מיך לאָזן הערן אַז לאפוקי שְׁנַת רַעבון, איז דאָךְ גענוג געווען ווען ער זאָגט וְלִיּוֹסֵף יֵלֵד שְׁנֵי בָנִים "בְּשְׁנַת הַשָּׁבַע", זיי זענען געבוירן געוואָרן אין די 'זאטע' יאָרן, [כדי] מ'זאָל וויסן אַז נאָר דעמאָלטס איז עס געווען, אָבער אין שְׁנַת רַעבון נישט.

[אָבער פון] דעס וואָס ער קוועטשט דאָ [לומר] "בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרַעֲב", זעט דאָךְ אויס אַז עפעס ער האָט 'געוואָרט' [עד סוף שבע שני השבע, ונולדו לו ממשי] איידער פאַר'ן שְׁנַת הָרַעֲב.

[ואם כן משמע] ס'איז נישט גענוג געווען די קפידא פון שְׁנַת הַשָּׁבַע [ולא שנת רעב], נאָר ס'איז געווען אַ קפידא [שיהיה] דעמאָלטס הערשט [בסוף] שנות השובע], איידער [התחלת הרעב, ובסמוך לו].

זעט אויס [דכוונת הכתוב אויף] די לעצטע, דאָס לעצטע יאָר, די לעצטע צוויי יאָר

^ח בבית יוסף (א"ח סימן תקעד): ולי נראה שקודם מתן תורה לא הוה מיתסר בשני רעבון, והא דמייתי מוליוסף יולד שני בנים וגו', אסמכתא בעלמא הוא, ומיתורא דבטרם תבוא שנת הרעב דייק ליה, דאחר שבא שנת הרעב אסור וכו' אחר שניתנה תורה. ותדע שכן הוא, דהא חשוכי בנים מותרים בשני בצורת, ויוסף קודם שנולדו לו שני בנים חשוך בנים היה, ומותר היה אפילו אם היו שני רעבון, ואם כן היכי מייתי מיניה, הילכך ודאי משמע דאסמכתא בעלמא הוא.

^ט וכמו שכתבו בדעת זקנים לבעלי התוספות (מקץ מג, יז): כשתחשוב שנותיו של מנשה תמצא שלא היה כי אם ט' שנים לכל היותר, שהרי נולד בטרם תבא שנת הרעב, ואפילו כי תאמר שנולד 'בתחלת' שני השבע, אעפ"כ לא היה כי אם בן תשעה, שבעה דשבע וב' דרעב.

אָדער דאָס לעצטע יאָר, [דהיה גם קפידא אז] זיי זאָלן געבוירן ווערן [ממש] פאַרן שנת הרעב.

[כי באומרן] בְּטָרְם 'תְּבוֹא' שְׁנַת הָרָעָב זעט אויס, אַז נישט אין די 'ערשטע' יאָרן פון שְׁנַת הַשּׁוֹבָע, נאָר [אין] די 'לעצטע' יאָרן, איידער מ'האַט דערגרייכט [תחילת הרעב], איידער זיי זענען 'אַנגעקומען' די שְׁנוֹת הָרָעָב, דעמאָלטס איז עס געווען.

יג

[ואם כן אף לפי דרשת הגמרא, עדיין צריך ביאור בהפסוק] וואָס דאָרף ער 'דאָס' צו זאָגן לכאורה, דעם דיוק, [שלא היה זה בתחלת שנות השובע].

און [יוסף עצמן] פאַרוואָס טאַקע איז עס געווען 'פונקט דערפריער' [בסמוך לפני שנת הרעב], פאַרוואָס איז נישט געווען [נאָך] 'פריער'.

[און] פאַרוואָס דאָרף ער אַרויסזאָגן [זאת בהפסוק, שנולדו בטרם תבוא שנת הרעב]. גענוג אַז ער זאָגט ווילאָס ילד "בְּשְׁנַת הַשּׁוֹבָע".

יד

ישב הקושיות

הקרמה לישב קושיא ה (באופן ראשון)

אימא במדרש דיוסף לא רצה מתחילה לישא אשה ולהוליד בנים, מחשש שיתערבו הבנים עם המצריים, כיון שהיה שם לבדו בארץ מצרים ולא היה שם אנשים הגונים עם מי להתחבר

זעט אויס אַזוי.

דאָ אין מדרש ווערט געברענגט, אַז יוסף הצדיק [ווען] ער איז געקומען קיין מצרים, האָט ער געזאָגט [אז] ער וויל דאָ נישט האָבן קיין קינדער.

[ווייל] ער האָט געזען וויאָזוי די מצריים זעען אויס, [און יוסף] ער איז דאָרט 'אַליין', [ואם כן אז] ער וועט דאָרט האָבן קינדער, וועלן זיי זיך אויסמישן מיט די מצריים. [און אז] זיי וועלן זיך אויסמישן מיט די מצריים, נו וואָס וועט זיין פון זיי.

האָט ער נישט געוואָלט [האָבן קינדער].

אַזוי זאָגט דער מדרש.

טו

ורק כשראה שאסנת הונהגה אליו ברוח הקודש, או הסכים לישא אשה

[נאָך] ווען מ'האַט אים געגעבן אָסנת, האָט ער געזען אַז ס'איז מתנהג ברוח הקודש, אַז דער רוח הקודש פירט אים^{טו}, דעמאָלטס האָט ער אָנגעהויבן [לישא אשה]. [עד כאן דברי המדרש].

^ט הובא בספרי ליקוטים בשם מאור האפילה (והוא מדרש מארץ תימן, לרבינו נתנאל בן ישעי', שהיה לערך בשנת ה"א פ"ט) וז"ל: כִּי הִפְרִינִי אֱלֹקִים. היה יוסף אומר, כיון שירדתי למצרים לא יהיה לי זרע כשר, שמא יתערבו במצרים. כיון שנשא אסנת, ידע שרוח הקודש מנהגת אותו, שנאמר (תהלים פ, ב) רָעָה יִשְׂרָאֵל הָאֲזִינָה נֶהָג כְּצֶאֱן יוֹסֵף.

^{טו} וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק לח) דאסנת היתה בת דינה שילדה משכם, ורצו השבטים להרגה, מה עשה יעקב, הביא ציץ וכתב עליו שם הקודש ותלה על צוארה, ושולחה והלכה לה, והכל צפוי לפני הקב"ה, וירד המלאך מיכאל והורידה למצרים לביתו של פוטיפרע, כי היתה ראויה ליוסף לאשה, והיתה אשתו של פוטיפרע עקרה וגידלה, וכשירד יוסף למצרים ניתנה לו לאשה, שנאמר (מא, מה) ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע לאשה. [וכן הוא בקצרה בסוף מסכת סופרים, ובתרגום יונתן (כאן מא, מה)].

ובדעת זקנים לבעלי התוספות (סו): ויתן לו את אסנת. ואם תאמר יוסף שהיה מלך, איך נשא בת הדיוט

טז

שוב קושיא ה' (באופן ראשון)

ולפי זה יש לומר דבתחלת שנות השבע עדיין היה נמנע מלהוליד בנים, עד סוף שנות השבע, כדי שכשיבוא יעקב ובניו למצרים לא יהיו הבנים יותר מבני ג' שנים. כי עיקר החינוך מתחיל בבן ג' שנים, והמתין שאו כבר יהיה להם חברותא טובה וחינוך טוב.

[ולפי זה] קען זיין אזורי, [דגם לאחר שנשא, נמנע יוסף מלהוליד בנים מיד בתחילה, יען כי חשב כן]:

אין די שבע שני השבע, די ערשטע [פון די] זיבן יאר, אז ער וועט דא האבן קינדער, איז נאך דא פינף יאר ביז צו די שנת הרעב.

[און ביז] ווען יעקב אבינו איז אהינגעקומען [למצרים] מיט די קינדער, איז דאך געווען נאך צוויי יאר שפעטער. [כי בעת התוודע יוסף אל אחיו, אמר להם] פי זה שנתים הרעב בקרב הארץ (ויגש מה, ו), אין די גאנצע וועלט איז געווען רעב [שוין צוויי יאר]. [ונמצא כי אם היה מוליד מנשה ואפרים בתחלתן של ז' שנות השבע] איז געווען א חשבון פון זיבן יאר איידער זיי זענען געקומען [יעקב ובניו למצרים].

יז

[און] ביי דריי יאר [אלט] 'ברויך' מען שוין מנהג זיין א קינד, [דעמאלטס] איז שוין 'דערקענט' זיך שוין דער חינוך. פון די דריי יאר אן, 'שפירט' מען שוין דעם חינוך.

יח

[ועל כן נתיירא יוסף] וויאזוי וועט ער דא האבן קינדער, [והלא פון] די מצריים אין מצרים איז נישטא קיינער נישט [קין אנשים מהוגנים]. [נגאך] אז ס'וועט זיין די שנת הרעב, האט ער דאך געוואוסט [ברוח הקודש אז] דעמאלטס וועלן דאך אריינקומען [יעקב ובניו]. אז ס'איז אויף דער וועלט א צרה, ס'איז א 'הונגער' אויף דער וועלט, וועט מען דאך אריינקומען [למצרים] יעקב אבינו מיט די שבטים, [און] די שבעים נפש. [און] זיי האבן געהאט 'קינדער' [ילידים], איז שוין געווען א חברותא [טובה לילדי יוסף].

[ולכן] דעמאלטס האט ער שוין געוואלט האבן קינדער. וואָרן ער האט געוואוסט אז ס'איז שוין דא אַזאַ חברותא, קען מען שוין אויפציען קינדער ווי ס'קער צו זיין.

יט

איבערדעם אז ער האט עס געהאט די לעצטע צוויי יאר [של שנות השבע], איז אויסגעקומען [אז] איינס האט ער געקאנט האבן א יאר פריער [בשנה הששית לשבע], און נאך די יאר [בשנה השביעית יהיה לו בן השני]. איז הערשט אויסגעקומען, זענען זיי אלט געווען דאס עלטסטע קינד א יאר [בתחלת שנות הרעב], און נאך די שנתים הרעב איז ער געוואָרן פונקט [בן] ג' שנים.

וכו', יש לומר שנשאה מפני שהיתה מזרע יעקב וכו', דבת דינה היתה משכם ותלה לה יעקב אבינו קמיע בצוורה והשליכה, והובאה למצרים ע"י נס, וגדלה פוטיפר בביתו, ולכן נקראת על שמו כמו שמצינו גבי משה רבינו ע"ה (דברי הימים א' ד, יח) אלה בני בתיה וגו'. וכשעבר יוסף בכל ארץ מצרים יצאו כל הנשים לראות פיו של יוסף, כדכתיב (ויחי) בנות צעדה עלי שור, וכל אחת וזרקה לו חפץ או תכשיט. וזו לא היה לה מה לזרוק, וזרקה לו הקמיע שהיה בצוורה, ועיין בו וראה שהיא מזרעו של יעקב, ונשאה.

איז אויסגעקומען [אז] צו די ג' שנים איז שוין געווען דאָרטן יעקב אבינו מיט די שבעים נפש, [באופן] אז מ'קען שוין ערציען קינדער על דרך התורה והיראה.

כ

וזה שמשמעונו הכתוב שנולדו מנשה ואפרים "בטרם תבוא שנת הרעב", ולא מקודם, ללמדנו עד כמה נזהר יוסף שיהיה לו מקודם חינוך טוב וחברותא הגונה לבניו

איבערדעם זאגט דאָס דער פסוק:

וַיְלִיֹּסֶף יֶלֶד שְׁנֵי בָנִים, [און] ווען איז דאָס געווען, אָבער נאָר בְּטָרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב, פריער נישט.

[ווייל] פריער האָט ער דאָס נישט געזוכט נישטאמאל, וואָרן וויאָזוי וועט ער אויפציען קינדער אין מצרים, וויאָזוי וועלן זיי אויסזען אז ס'איז נישטאָ קיין "חינוך".

[אבל בסמוך לשנת הרעב] האָט ער געוואוסט אז ס'וועט קומען - בְּטָרֶם תָּבוֹא - אז ס'וועט זיין דער רָעָב אויף די וועלט, א צרה, וועלן אריינקומען די איד'לעך. - אַזוי ווי מ'זאָגט אין אַמעריקע, די 'גרינע' וועלן אריינקומען. -

[וממילא] האָט ער געוואוסט, אז 'זיי' וועלן אריינקומען מיט די שבעים נפש, וועט ווערן א 'חינוך' ווי ס'קער צו זיין.

איז שוין פֿדאי געווען דעמאלטס, פֿדאי געווען צו האָבן קינדער, [וויבאלד] אז מ'קאָן שוין ערציען קינדער אַזוי ווי ס'קער צו זיין.

כא

איבערדעם איז דאָס דער פסוק מדיין [לומר "בְּטָרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב"].

[ווייל] אז ס'וועט שטיין [וַיְלִיֹּסֶף יֶלֶד שְׁנֵי בָנִים אין די "שְׁנַת הַשּׁוֹבַע", וועסטו מיינען אז אין די 'ערשטע' יאָרן [פון] שְׁנַת הַשּׁוֹבַע.

[זאָגט ער] ניין, דאָס איז געקומען טאָקע נאָר די 'לעצטע' צוויי יאָר, פֿאַר דעם שְׁנַת הָרָעָב.

ווייל ער האָט דאָך געוואוסט אז ס'וועט [דעמאלטס] קאָנען זיין א 'חינוך', ער וועט האָבן א "חברותא" [לכניו, און] א "חינוך" אַזוי ווי ס'קער צו זיין, ער וועט קאָנען מַגְדֵּל זיין קינדער על דרך התורה והיראה, [באופן] זיי זאָלן בלייבן 'דורות' פון 'אידן'.

כב

הקדמה לישוב קושיא ה (באופן שני)
(עד אחר אות נא)

קען 'נאָך' זיין א בחינה, אויסער די בחינה פון די חֲבֵרוֹתָא, איז [דאָ] 'נאָך' א דיוק אין דעם בְּטָרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב.

² הוא לשון שהיה רגיל בימים ההם באמעריקא כשם כינוי על פלטים ותושבים חדשים. וההסבר בזה הוא דיען כי האישור שנותנים להם לדור בקביעות בהמדינה נקרא "גריין קארד", לכן היו קוראים הבאים החדשים "די גרינע".

[ויעיין במושען של ישראל (חלק י, פרק קט) שהתמרמר רבינו בדרך צחות אז "די גרינע" ווערן שנעל "געל", והיינו שמתרגלים בקל למנהגי אמעריקע. ופעם אמר רבינו שכל זמן שקוראים אותנו "די גרינע", אני יודע שעדיין אנו "אידן". - ועיין עוד בחינה כוז בדברי תורת של רבינו בסוף ס"ג יתרו תשט"ז בביאור הפסוק גר הייתי בְּאֶרֶץ נְכָרָה (שמות ב, כב)].

כג

תירוץ היפה תואר - על קושיא ב

[ומתחלה נקדים לבאר קושיא ב-ג].

[דהנה] ער דער יפה תואר זאָגט², לכאורה וואָס איז דען געקומען [פאר] יוסף הצדיק אָן עונש ווייל ער האָט געזאָגט דעם שר המשקים זיך צו זיין. זאָגט ער, ס'איז גאָרנישט געווען קיין עונש, [אלא שיוסף עצמו] ער האָט דאָס אויך נישט געזוכט [דהשר המשקים יעשה לו טובה], נאָר וואָס דען, ס'איז דאָך אַ מצוה³ [לעשות השתדלות, כמו שדרשו מהפסוק] וּבְרַכְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה⁴, [ויוסף] ער האָט געזאָגט [נאָר] 'יוצא צו זיין' [ידי חובת המצוה] 'אפאָר ווערטער', ער האָט נישט 'פאָרלאַנגט' [פונעם שר המשקים]. ער האָט זיך ווען געדאָרפט 'אויסנעמען' מיט אים [א תנאי, 'ולתבוע' שיחזיר לו טובה, ויבאלד] "איך האָב דיר אַ טובה געטון". [אבל יוסף לא עשה כן], ס'איז דאָך נאָר 'אָזוי' געווען, [יוצא צו זיין].

[נאָר] אף על פי כן, דעם 'זאָגן' אליין, האָט אויך נישט געטויגט, זאָגט ער. אָזוי קומט ער אויס דער יפה תואר דאָרט.

כד

הקדמה לשוב קושיא ב - לדרכינו

אפילו אין מדרש (במאמר ראשון) שטייט נישט [אז] ס'איז געווען אָן 'עונוש', ס'שטייט נאָר [אז] דורך 'די ווערטער' [שאמר זכרתי והזכרתי, ניתוסף לו שתי שנים]. (ועיין להלן אות כז).

כה

[קושיא ד']

לטעם שיתגדל ע"י חלום, קשה דהיה יכול להיות זה גם מיד, ולמה הוצרך יוסף להצטער עבור זה עוד שתי שנים. ואף שעדיין לא הגיע זמן השובע והרעב, היה יכול פרעה לחלום כל זה מיד, וישתחרר יוסף מיד, אלא שהחלום יורה גם על זה שיתאחר התחלת הפתרון לסוף שתי שנים

און 'דערנאָך' (במאמר השני שבמדרש) שטייט דאָך [כדי] שיתגדל על ידי חלום.

פרעגט מען די קשיא, און כדי ער זאָל גרויס ווערן [הוצרך להוסיף לו שתי שנים]? וואָס הייסט [כדי] ער זאָל גרויס ווערן דורך אַ חלום [לכן נצטער עוד שנתים ימים, והלא עבור

² יפה תואר (על ב"ר פט, ב): על ידי שאמר לשר המשקים [זכרתי והזכרתי, ניתוסף לו שתי שנים]. תימה מה החטא הזה, וכי רע בעיני ה' שביקש הצדיק צרכיו בדרך הטבע וההשתדלות האנושי, אדרבה המקצר בזה וסומך על הנס לבד, [הוא] עון אשר חטא וסיבת קיצור ההשגחה האלקית מעליו, וכמו שאמרו ז"ל (הובא להלן בהערה יד) יכול אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר בכל מצוה יִדָּךְ וכו'. וליכא למימר מפני שיוסף לא בטח בה' כלל, רק בשר המשקים, כי חלילה לצדיק מעשות זאת וכו'.

ונראה דלאו דרך עונש היה, אלא שרצה האלקים שלא תהיה הצלתו על ידי אדם אלא בהשגחה וכו', ולכן לפי שאמר פי אם זָכַרְתִּי, ויראה שעל ידי כן יצא מבית האסורים, נשכח זכרו שְׁנָתַיִם יָמִים. ולהכי דריש [המדרש] אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ בְיוֹסֵף, דודאי בוטח בה' לבדו היה, כי לא התחנן לשר המשקים שיוציאו, כי מה שאמר פי אם זָכַרְתִּי אֶתָּךְ הוא מכלל הפתרון, כמו שכתב רש"י בחומש (וישב מ, יד) וביארו הרא"ם, אם כן בודאי יוסף שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ, מאחר שלא הפציר בשר המשקים להטות אליו חסד עד שידור לו נדר או השבע שבועה כדרך מבקשי החסד, ומכל שכן בעת רצון כי טוב פתר, ולא קאמר פי אם זָכַרְתִּי אֶתָּךְ אלא כלאחר יד, שלא לקצר בהשתדלות, וכדכתיבנא. ומכל מקום ניתוסף לו שנתים, מפני שר המשקים שיחשוב שתלה בטחונו בו כמה שאמר זָכַרְתִּי וְהִנֵּה זָכַרְתִּי, והיה לו לומר יתן ה' בלבבך שתזכירני.

³ כמבואר בילקוט שמעוני (רמז תרצ): פי ה' אֶלְקִיךָ בְּרַכְךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יְדֶךָ (דברים ב, ז). יכול אפילו אתה יושב ובטל, תלמוד לומר בכל מַעֲשֶׂה יְדֶךָ, אם עושה אדם מתברך, ואם לאו אינו מתברך. ובספרי (ראה, פיסקא כג): וּבִרְכָּךְ ה' אֶלְקִיךָ (ראה טו, יח), יכול בטל, תלמוד לומר בכל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (שם).

⁴ הוא לשון המורגל בכמה ספרים, והוא קיצור מלשון הפסוק וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה (המובא בלשון הספרי שבעה ערה יד).

[זה] האָט ער דאָך געקאָנט חֲלוּמ'ען אַזוי אויכעט [בתוך השתי שנים. און] כּאָטשיג ס'איז נאָכנישט געווען די צייט [של התחלת שבע שני השבע והרעב], העט גיווען דער חלום מקויים געוואָרן מיט צוויי יאָר שפעטער.

כו

ער זאָגט^{טו} [ביפה תואר], ווייל טאָמער וועט מען זאָגן ער איז אַ 'ליגנער', [טאָמער] אַז ס'ווערט [נאָר הערשט] 'שפעטער' מקויים.

[אָבער] דער נזר הקודש זאָגט^ט, [כי עדיין קשה] מ'האָט דאָך געקאָנט טאָקע 'דעס אליין', אַזוי זאָגן אין חלום, אַז ס'וועט זיין מיט 'צוויי יאָר' שפעטער. האָט געקאָנט גיין דער פּתרון [אזוי].

[וואס כן] וועגן 'דעם' האָט עס נישט געמוזט זיין נאָך צוויי יאָר [שיצטער יוסף בבית האסורים], כדי ס'זאָל זיין דורכן חלום, יתגדל על ידי חלום.

[וואס כן גם מאמר השני שבמדרש], דאָס ברויך מען דאָך אויך נאָך פאַרשטיין.

כז

הקדמה לישוב קושיא כ-ד

בביאור הפסוק: כִּי אִם זִכְרֹתֵי אֶתְּךָ וְגו'

(עד אחר אות מט)

אָבער קאָן זיין, איך מיינ ס'איז גאָרנישט קיין פלוגתא, די זענען ביידע אמת, די 'צוויי שטיקלעך' מדרש (שבקושיא ב וקושיא ג).

ס'שטייט נישט אין ערגעץ [אז] ס'איז אן 'עונש'.

כח

נאָר [יבואר זה בהקדם וואָס] לכאורה דעם פסוק [שאמר יוסף לשר המשקים] ברויך מען פאַרשטיין:

[שאמר] **כִּי אִם זִכְרֹתֵי אֶתְּךָ**, זאָלסט מיך געדענקען, פּאָשֶׁר ייִטב לָךְ, ווען ס'וועט דיר גוט זיין, וְהִזְכַּרְתִּי אֶל פְּרַעָה.

[און] דאָס גאַנצע לשון איז שווער צו פאַרשטיין.

כט

קושיא א - בסוף וישב

להבין הלשון שאמר יוסף לשר המשקים, **כִּי אִם זִכְרֹתֵי אֶתְּךָ** "פּאָשֶׁר ייִטב לָךְ", למה הוצרך לומר לו כן

א [מילא דעס אַז ס'וועט אים 'גוט זיין', האָט ער דאָך געוואוסט. [וכמו שפתר לון] וְהִשְׁכַּח עַל כִּנְיָהּ^ה, מ'וועט אים זעצן אויפן פּלאַץ. נו מילא שוין, וואָס האָט ער דען עפעס אַנדערש געברויכט, [ובודאי שהיה בזה 'הטבה' לשר המשקים].

^{טו} דברי היפה תואר בזה, הובא להלן בסמוך בתוך דברי הנזר הקודש.

"בנזר הקודש (פט, ג): כדי שיחלום פרעה ויתגדל ע"י חלום, כתב היפה תואר וז"ל, ואין זמן החלום עד שנתיים ימים, שמאז היה תחילת שני השבע. ואילו חלם מתחלה, במה יבחן יוסף, שיתחילו אחר שתי שנים, ויאמר הנה שבע שנים באות, וימצא בדאי, עכ"ל. ולפ"ז משמע דפליג אמאן דאמר בסמוך דע"י שאמר יוסף כי אם זכרתי והזכרתי נענש שניתוסף לו ב' שנים אלא ס"ל דזה היה לטובתו כדי שיתגדל ע"י החלום, כי החלום לא היה אלא עד שנתיים ימים. ואידך ס"ל דעיקר החלום הזה של שובע ורעב לא היה אלא עבור יוסף, ואלמלא לא אמר כי אם זכרתי והזכרתי, היה החלום הזה יוצא לפועל מיד. אי נמי ס"ל דאע"פ שזמן השובע והרעב לא היה ראוי להיות אלא אח"כ, מ"מ גם יוסף היה יכול לומר שלא יהיה מיד אלא אחר ב' שנים וכו'. ואין לומר דיוסף לא יהיה יודע זמן המוגבל, אין זו טענה, שהרי היה אפשר להראות בחלום סימן גם כן על 'הזמן'. ובהא מילתא פליגי נמי הני תרי לישני דלעיל סוף פרשה פ"ח גבי ולא זכר שר המשקים את יוסף וכו' עי"ש.

[אָבער] וואָס דאַרף ער דאָס 'דערציילן' [שייטב לו בזה. והיה סגי שיאמר] "זִכְרָתִי" זאָלסט מיך געדענקען, וואָס איז דער "פּאַשֶׁר יִיטב לך".
[ואין לומר שהוא מתפרש בדרך תנאי, ובלשון "אם" ייטב לך, שהרין ער האָט דאָך געוואוסט [אז] ס'וועט אַזוי זיין, [שיהא מושב על פנו, וכמו שאמר לו בפתרונו].

ל

קושיא ב - בסוף וישב

וכן קשה הלשון כי אם זכרתי "אתך", וכי רצה יוסף להיות עם הרשע

[ב] און דערנאָך וואָס איז דער "אַתָּך", מיט 'דיר'.

עפעס מיט אים צוזאַמען וועט מען אים געדענקען? ער [יוסף] האָט עפעס געוואָלט זיין מיט אים צוזאַמען, מיטן שר המַשְׁקִים? [והלא] ער איז דאָך געווען אַ רֶשַׁע, וואָס עפעס [אמר "אתך". והיה לו לומר רק] כי "זִכְרָתִי", זאָלסט מיך געדענקען, וואָס עפעס "אַתָּך" מיט 'דיר'.

לא

קושיא ג - בסוף וישב

גם למה אמר בלשון התפעל, "וְהִזְכַּרְתִּי" אֶל פְּרַעָה

[ג] און דערנאָך וואָס איז דאָס [לשון] וְהִזְכַּרְתִּי, ס'איז אַ לשון התפעל, ער וועט 'ווערן' געדענקען. [והלא העיקר שיאמר] ער 'געדענקט' אים, און פאַרטיג. וואָס איז עפעס, וואָס הייסט עפעס "וְהִזְכַּרְתִּי".

לב

הקדמה לשוב הקושיות בסוף וישב

(עד אחר אות מר)

בנמרא: ירמי' הנביא ביקש על אֲנָשִׁי עֲנָתוֹת, ראפילו בשעה שכופין יצרן לעשות צדקה, יכשלו ליתן לעניים שאינם מהוגנים זעט מיר אויס אַזוי.

איך האָב שוין אסאך מאל געזאגט דאָס^ט, אסאך מאל געזאגט פֿשט אין די גמרא^ב, ירמי' הנביא האָט געשאַלטן די אֲנָשִׁי עֲנָתוֹת, אַז אפילו ווען זיי וועלן טון צדקה, זאָלסטו זיי מכשיל זיין מיט עניים שאינם מהוגנים.

לג

וקשה למה באמת ביקש עליהם עד כדי כך, וכי לא רצה שיעשו מצות צדקה. ואדרבה אם יתנו צדקה אפשר שיחזרו למוטב [ולכאורה] וואָס איז דאָס.

נו מילא הכלל [אם יכון יצרו ויתן צדקה] גיט ער דאָך.

[וכי ירמי' הנביא] ער האָט נישט געוואָלט צולאָזן קיין מצוה? [וכאומרו כדי] שלא יקבלו שכר? אַזויפיל?

[והלא אדרבה] אפשר וועלן זיי בעסער ווערן, אַז זיי וועלן דאָס טון [ליתן צדקה לעניים הגונים].

^א בפרשת וישב (מ, יג): בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשֶׁא פְּרַעָה אֶת רֹאשָׁךְ וְהִשְׁיבְךָ עַל כַּנֶּךְ, וְנָתַתְּ כּוֹס פְּרַעָה בְּיָדוֹ כְּמִשְׁפֶּט הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ.

^ב במסיבה להחזקת הישיבה יום א' וישב תשכ"ב, ויום א' וארא תשכ"ד, ועוד.

^ג דמבואר בספר ירמי' (יח, כג) שירמי' הנביא קילל את אנשי עֲנָתוֹת שהיו מבקשין את נפשו, והתפלל עליהם בלשון וְהָיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנָיִךְ.

וודשו בגמרא (בבא קמא טז:) שאמר ירמיה, רבונו של עולם, אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהם שכר.

לד

ועוד קשה, דמוה משמע כי אלמלא תפלת ירמ' היו נותנים הצדקה לעניים "הגונים", ונמצא דע"י תפלתו הפסיד להעניים הגונים, וכי מה חטאו הם שיפסידו

און דערנאך [איז שווער, דמן תפילת ירמ'] זעט דאך אויס ווען נישט די קללה האָבן זיי געוואָלט געבן פאַר אנשים 'מהוגנים', אַז ער האָט זיי געדאַרפט שעלטן מיט עניים 'שאינם מהוגנים'.

נו [אם כן] האָט ער דאָך שאָדן געטון פאַר די עניים 'מהוגנים', [וקשה] וואָס האָט ער געוואָלט האָבן פון 'זיי' [העניים]. ווייל זיי [אנשי ענתות] האָבן געזינדיגט, וואָס זענען שולדיג, די עניים מהוגנים למה יפסידו. ער האָט 'זיי' גאָר שאָדן געמאַכט.

לה

וביאתי כי באמת אין זה טובה להעניים שיקבלו ממון מן אנשים שאינם הגונים, ונמצא שלא הפסידו ירמ', ואדרבה על זה היתה תפילתו שלא יתנו הצדקה לעניים "ההגונים", כדי שלא יזיקו להם ברכיהם, ע"י כח הפועל בנפעל

האָב איך געזאָגט אַזוי.

וואָרן לעולם איז דאָס נישט גוט [להעניים, לקבל מן האנשי ענתות. ווייל] אַז מ'נעמט געלט פון 'אנשים שאינם מהוגנים', ווערט מען גאָר 'נכנע' [אליהם], און דאָס שאָדט. כח הפועל בנפעל, איז אַן עקסטערע זאַך, [אבל מלבד זה הלא טבע הדברים אַז] דערנאָך ווערט מען אַ 'נכנע' פאַר זיי.

לו

אַזוי ווי ער זאָגט - איך וויל נישט מאריך זיין, כ'האָב שוין אַסאָך מאָל געזאָגט די בחינה - וואָס דער מעשי ה' זאָגט^{כא} [בפירוש ההגדה, ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו] "מִשְׁעָבְדִים" הָיִינוּ לַפְּרָעָה, [להיות לנו הפְּרָת הַטּוֹב לפרעה, באם היה פרעה מניח את ישראל לצאת ממצרים 'ברצונו'].

לז

[וכמו כן כשמקבלים ממון], ווערט מען "נשתעבד" [להנות]. און ס'פירט אַראָפּ פונעם וועג, [כי הנותן] ער באַקומט אַן 'איינפלוס' [והשפעה על לב המקבל].

לח

ואמרו חכ"ל כי רבקה אמנו היתה עשרים שנה עקרה, כדי שלא יאמרו הבריות כי תפלתו של לבן עשתה פירות. והטעם שאם היו אומרים כך, היה סכנה בזה להמשך אחר דרכי לבן

אַזוי ווי דער בורא כל עולמים [האָט געפירט] זיי זענען געוואָרן, אמותינו זענען

^{כא} בספר מעשי ה' (לרבי אליעזר אשכנזי, בעל יוסף לוקח) מאמר מעשי מצרים (פרק כד, שהוא פירוש על הגדה של פסח) באמצע פסקא "עבדים היינו", כתב: ואילו לא הוציאנו, רוצה לומר שאילו לא הוציאנו ביד חזקה רק בריצוי, שכמו שהמציא חן לעם בעיני מצרים והשאלום, היה אפשר להמציא להם חן בעיני פרעה לשלחם, וכבר יראה שלא נמשך שום תועלת לישראל מהיות יציאתם ביד חזקה, לכן אמר המגיד, שאם לא היה מוציאם ביד חזקה היו בנינו ובני בנינו משועבדים לפרעה מצרים. שאין ספק שהעבד המשוחרר שאדוניו שחררו, לעולם העבד ההוא עם היות שלא יקרא עבד עם כל זה הוא משועבד לאדוניו, וכן בנינו ובני בנינו עד עולם, דאם לא כן היה כפוי טובה. ולא היה החירות מוחלט אם היה משועבד, ומפני זה גם כן לא רצה השי"ת להוציאם ברצון פרעה, רק בעל כרחו על ידי מכות משונות ורעות, באופן שלא נשארו משועבדים לו כלל:

ועוד כתב שם להלן באמצע פסקא "בכל דור ודור": ומה שאמר שהוציאנו מעבדות [לחירות] ומשעבוד לגאולה, שב אל מה שאמר שעשה לאבותינו ולנו. ויאות אומרו כן, במה שכבר בארנוהו שאמרו 'עבדים' הָיִינוּ לַפְּרָעָה במצרים, ואילו לא הוציאנו 'משועבדים' הָיִינוּ וכו', שהכוונה לומר שאילו לא הוציאנו ביד חזקה רק במציאת חן, הָיִינוּ לעולם גם אנחנו גם בנינו 'משועבדים' לפרעה, ומצרים היו משתבחים שאנחנו עבדיהם ושהם שחררו אותנו. כמו כן אמר רבן גמליאל שהוציאנו 'מעבדות' לחירות, הָיִינוּ את אבותינו, 'משעבוד' לגאולה, הָיִינוּ אותנו, שאם לא הוציאנו ביד חזקה רק בריצוי הָיִינוּ אנו ובנינו [משעבדים]:

געווען עקרות געווען, רבקה אמינו איז געווען צוואַנציג יאָר [אָן עקרה, כדין] מ'זאָל נישט זאָגן אַז תפלתו של לבן עשתה פירות²².

ווייל אַז מ'וועט זאָגן תפלת לבן עשתה פירות, וועט מען שוין נאָכדעם קומען זאָגן "לבן האָט דיר אַ טובה געטון", "לבן האָט דיך געמאַכט", "לבן'ס תפילות האָבן דיר גענוצט", [און דורכדעם] פאַלט מען אַריין [בדרכי לבן], און דאָס טויג נישט.

לט

די זעלבע איז געווען דאָ ביי דעם אויכעט [בענין שר המשקים עם יוסף] (כדיבואר להלן).

מ

קושיית חנור הקודש - למה ביקש יוסף טובה מן הרשע

ביפה תואר הקשה מהו החסרון במה שעשה יוסף השתדלות לבקש מן שר המשקים להזכירו אל פרעה. ותירץ כי רצו מן השמים להראות דהצלת יוסף בא רק בהשגחה מן השמים

[ונקדים עוד, דהנה] ער דער יפה תואר זאָגט²³, [דלכאורה] וואָס איז דער פעלער [במה שאמר זכרתי והזכרתני], ווען ער זאָגט [יוסף דברי 'השתדלות' להצלתו] (וכמו שהקשינו בקושיא ב).

[נאָר] ער זאָגט [ביפה תואר], מ'האָט געדאַרפט צו ווייזן אַז די גאולה [של יוסף הצדיק], אַז ס'קומט מן השמים בהשגחה, ס'קומט נישט דורך מענטשן. [ולכן ניתוסף לו שתי שנים].

מא

ובנור הקודש מתרץ באופן אחר, כי אף שמותר לעשות השתדלות לבקש הצלה מבני אדם, אבל זה רק לבקש מן סתם בני אדם, ולא מן הרשעים כשר המשקים

נאָר 'ער' גיט צו פאַרשטיין, דער נזר הקודש זאָגט²⁴, ס'מעג זיין דורך 'פעולות', [אבל שר המשקים והאופים] זיי זענען דאָך אָבער געווען רשעים, [און] פון 'רשעים' [איין] יצא רשע (שמואל א' כד, יג).

²² כמבואר בבראשית רבה (ס, יג): רבי ברכיה ור' לוי בשם ר' חמא בר חנינה, מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק, שלא יהיו אומות העולם אומרים תפלתו עשתה פירות, אלא וַיַּעֲמֶר יִצְחָק לָהּ לִנְכַח אֶשְׁתּוֹ (תולדות כה, כא).

²³ הובא לעיל בהערה יג.

²⁴ בנור הקודש (על ב"ר פט, ב) האריך בכמה קושיות ודקדוקים, ואח"כ כתב: ולכן נראה לי שבא לידון בדבר חדש, לחלק בין אנשים הגונים לרשעים בענין הבטחון. דבסתם בני אדם אין איסור אלא לבטוח 'בהם' לבד, בהיותו מסיר בטחונו מה', וכהא דכתיב (ירמ' י, ה) אָרוּר הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִטַּח בְּאָדָם וְשֶׁם בְּשֶׁר זָרְעוּ וּמִן ה' יִסּוּר לָבוֹ. אבל בהיות לבו נכון בטוח בה', אלא שבא לגלגל תשועת ה' ע"י האדם בהשתדלות אנושי לקרב הדבר אל הטבע, אין בזה פגם, ואדרבא ראוי לעשות כן, שאין לסמוך על הנס, וכדאמרינן יכול ישב ובטל ת"ל למען יברכך בכל אשר תעשה.

אבל באדם רשע אסור לבטוח כלל, אפילו באינו מסיר בטחונו מה', אלא שבא לגלגל תשועת שמים על ידו. והיינו לפי שבאמת תשועת שמים הבא בהשגחה אינו אלא ע"י זכאי ולא ע"י חייב, וכדאמרינן (שבת לב.) מגלגלין זכות ע"י זכאי וחוב ע"י חייב. ואדרבה הבוטח ברשע גורם רעה לעצמו, והוא פוגם. והטעם, כי כבר נודע כי מקור הרשע הוא מפאת שורש הרע של השטן וחילוליות החיצונים, ולכן הבוטח בו הוא כמשתתף שם שמים ודבר אחר (ע"י טובה מה:), ומוזה נמשך עליו אחיות החיצונים שהם משורש הרע, לשלוט בו ולקטרג עליו, דמהאי טעמא אמרינן לעיל פרשה ע"ד (סימן ט) שכל טובתן של רשעים רעה הוא אצל הצדיקים, וכמו שכתבתי שם באורך עיין שם.

ולכן אמר הכותב אֲשֶׁר הַגִּבֹּר אֲשֶׁר שֶׁם ה' מִבְּטָחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל הַיְּהוּדִים וְשָׁטִי כִּזְבֹּ דִּיִּיקָא, כלומר אע"פ שכבר שם בה' מבטחו, אלא שבא להשתדל הדבר ע"י הבריות, דשרי בסתם המון עם ההגונים, מ"מ עכ"פ יזהר לכל יפנה אֶל הַיְּהוּדִים וְשָׁטִי כִּזְבֹּ ששורשן רע, להשתדל הדבר על ידם, שבזה אדרבא גורם רעה לעצמו וכאמור. ולקמן בפירקין (סימן ט) אמרינן ארורים 'הרשעים' שאין טובתן שלמה, שנאמר (מא, יב) נָצַר עֲבָרִי עֲבָד, ומוזה מבואר דשר המשקים היה 'רשע'. וא"כ השתא שפיר אמרינן הכא דיוסף נענש על מה שבטח בשר המשקים, ולא קשיא קושיית היפה תואר שהרי אדרבא ראוי לאדם להשתדל צרכיו בדרך הטבע בהשתדלות

א זאך וואָס קומט אַרויס פון רשעים, ברענגט ער דאָרטן, דעם האָט אין זיך אַ שְׁלִיטת הַחֲצִיצוֹנִים. דעם טויג נישט.

[ולכן] האָט עס נישט געטאָרט גיין דורך 'זיי', דורכן שר המשקים. דאָס איז געווען דער פעלער.

מב

אבל הקשה לפי זה, דאס כן למה באמת עשה יוסף כן לבקש טובה מן הרשע, ונדחק ליישבו

[נגאָר דער נזר הקודש] ער וואונדערט זיך גאָר^כ פאַרוואָס יוסף הצדיק האָט אים גאָר געזאָגט [אַזוי, באופן אז] דורך 'רשעים' זאָל קומען [טובה לצדיק].

ער דער נזר הקודש שמועסט באריכות, איך וויל נישט דאָ מאַרירן זיין אין דעם. [ולדרכינו ניישב זה באופן אחר].

מג

ישוב קושיית הנזר הקודש

ולכן נראה לפרש, דבאמת לא ביקש יוסף טובה משר המשקים, אלא אדרבה להיפך, שביקש ממנו שלא יעשה שום טובה בכוונה לתועלת יוסף, אלא רק כשיהיה הדבר נוגע לתועלת שר המשקים עצמו, או יוכל להזכירו לפני פרהע, ולא וולת. כי אדרבה נתיירא יוסף מזה, שלא יקבל טובת הנאה מן הרשע

איבערדעם קלער איך אַזוי [בביאור כל הענין, באופן שיתיישבו כל הדקדוקים אלו].

[כי באמת המעשה היה] פונקט פאַרקערט !

יוסף הצדיק האָט דאָס נישטאַמאַל געוואָלט, [נגאָר] פאַרקערט, ער האָט מורא געהאַט [פון דעם. וחשב יוסף שמא על ידי וואָס] ער האָט אים דאָ אַזאַ טובה געטון [לשר המשקים], ער האָט אים געשטעלט על כַּנֶּף, [און] רוב חלומות הולכין אחר הפה (ברכות נה:) [ותלוי לפי פתרון הפותרים, וממילא] וועט ער זיך עפעס געפונען שולדיג [השר המשקים ליוסף, על שפתר לו החלום לטובה, ולכן ווען] ער וועט אַרויסקומען וועט ער אים וועלן טון אַ טובה [ליוסף], און ער וועט אים 'שוין' מזכיר זיין פאַר פֶּרְעָה'ן, און ער [יוסף] וועט אַרויסקומען [מבית הסוהר] און ער וועט דאָרט גרויס ווערן [במצרים], - ער האָט דאָך

האנושי, וכדילפינן מדכתיב למען יברך בכל אשר תעשה. דהא לא אמרן, אלא ע"י סתם בני אדם ההגונים, ולא ע"י רשעים, מטעם הנ"ל. ולכן לא מיייתי הכא כמה קראי דמשתעי בענין הבטחון, אלא דוקא האי קרא דכתיב ביה ולא פנה אל רִבְיָהִים וְשִׁטִּי כָּזָב, משום דהא מילתא גופא אשמעינן הך קרא, שאסור לבטוח כלל ברשע, אפילו אם אינו מסיר בטחונו מה' וכו'.

וניחא נמי לשיטתינו הא דתלי בזה עונשו של יוסף דווקא בענין השטן שנתגרה בו וקטרג עליו, משום דמהאי טעמא גופא אסור לבטוח ברשע להשתדל דבר על ידו, לפי שע"י נאחו בו מקור שורשו של הרשע שהוא מקור הרע של השטן וחילוליו החיצונים, להתגרות בו ולקטרג עליו, וכן כזה אירע ליוסף וכאמור.

^כ בנזר הקודש (שם, בהמשך): ואמנם לכאורא יפלא מדוע באמת נכשל יוסף בזה. ורחוק לומר שהיה מצד חסרון ידיעה, דהא אמרינן לעיל (פד, סימן ו) כל מה שלמד יעקב משם ועבר מסר לו, ובודאי כן לו לא אניס ליה.

ולכן נ"ל להתנצל בעד יוסף כי לא נכשל בזה אלא בטעות והדבר מבואר על פי מה שכתבתי לעיל פרשה פ"ח (סימן ד) שבחלום שר המשקים נרמז ג"כ בשורה טובה לישראל, ובהיפך בחלום שר האופים נרמז להם בשורה רעה, ולפיכך גם יוסף בישר טוב לשר המשקים ורע לשר האופים. ופירש היפה תואר דלאו משום שכר ועונש קאמר, כי את אשר יראו יגידו, אלא לפי שזוה נראה שזה זכאי וזה חייב, וכדאמרינן מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, וא"כ משמע דשר המשקים היה זכאי, וזה נראה כסותר להא דאמרינן עליה ארורים 'הרשעים' וכו', ולכן צריך לומר פשר דבר, דמ"מ לא היה רשע גמור אלא זכאי קצת, ולכן אע"פ שבא על ידו טובה קצת בבשורה טובה, מ"מ לא היה כדאי כל כך לגלגל טובה שלימה על ידו, בהיותו משותף גם במקור הרע קצת, ועל זה אמר ארורים הרשעים שאין טובתם 'שלימה' דייקא, וכדפרישית.

ואם כן מזה נמשך טעותו של יוסף, כי בראותו שנתבשר טובה על ידו בחלומו, החזיקו בחזקת זכאי לגמרי שראוי לגלגל זכות על ידו, אבל באמת לא היה אלא זכאי קצת ולא זכאי גמור לגלגל טובה שלימה על ידו וכאמור וכו'. ואע"פ שנכשל בזה יוסף בשוגג וטעות, מ"מ לא נמלט מעונשו, כי בזה הרעה נמשכה מאליה, ממה שנאחו בו ע"י שורש הרע של השטן וכו'. [עיי"ש עוד].

געזען ברוח הקודש דעם עתידות, - ויאמרו לו הבריות] "איי! דער המשקים האָט דיך גרויס געמאַכט"! [ונמצא שיבא טובתו פון] אַזעלכע רשעים.

האָט ער פון דעם מורא געהאַט, ער האָט נישט געוואָלט [שיעשה לו שר המשקים שום טובה בכוונה עבורו].

מד

[ולכן] האָט ער זיך 'אויסגענומען' מיט אים, [דרך כאשר ייטב לך"] [וכדלהלן באות מח].

מה

התחלת ישוב הקושיות שבסוף וישב

מבואר במדרש דרך כשראה שר המשקים את פרעה שהיתה נפשו מבקשת לצאת, והיה מחשב שאם ימות פרעה זה ויעמוד מלך אחר מי יודע אם יעמוד שר המשקים על כנו, אז הוא שהזכיר לפני פרעה כי יוסף יודע לפתור חלום, כדי שישאר הוא על משמרתו

[דהנה] דער מדרש זאָגט¹², ער [שר המשקים] האָט דאָך די גאַנצע צוויי יאָר נישט געדענקט אין אים, [נאָר] ווען ס'איז געווען דער חלום פון פֿרעה'ן, זאָגט דער מדרש אַז ער איז געוואָרן אַזוי [דערשראָקן] אַז ער האָט שוין געהאַלטן יעצט ביים שטאַרבן, פֿרעה האָט געהאַלטן שוין אַז ער האָט שוין נישט געקאַנט אויסהאַלטן, האָט ער [שר המשקים] זיך באַרעכנט "פרעה וועט דאָ שטאַרבן, און ס'וועט קומען אַן אַנדערער", [און] מי יודע צי ער וועט בלייבן על כָּנֶף.

האָט ער זיך מיישב געווען, מוז ער אויסזאָגן [לפרעה כי יוסף מבין לפתור חלום, כדי שישאר פרעה בחיים, וישאר שר המשקים על כנו].

מו

איבערדעם זאָגט דער מדרש, [דמה שאמר בלשון רבים] אַת 'חֲטָאִי' אֲנִי מְזַכֵּיר הַיּוֹם (מא, ט), מיינט ער צוויי חטאים. איינס [אז] ער האָט נישט איינגעהאַלטן [מה שאמר לו יוסף], ער האָט נישט געזאָגט אויף יוֹסֵף'ן [ביז יעצט]. און דערנאָך, אויף וואָס ער האָט געוואָרט אויף פֿרעה'ן ער זאָל זיין אַזוי לאַנג אויף צרות, ביז סמוך למיתה, - דער מדרש זאָגט עס אין מדרש רבה אויפן אָרט, - וואָס ער האָט געוואָרט ביז סמוך למיתה, פֿאַרוואָס ער האָט נישט געזאָגט פֿריער.

מז

אבל קודם לזה לא רצה שר המשקים להזכיר את יוסף לפני פרעה

על כל פנים ביז דעמאָלטס, ביז ער האָט נישט מורא געהאַט פֿאַר "זיך" [שלא יעבירוהו מן כנו], האָט ער נישט געזאָגט [לפרעה אודות יוסף].

נו מילא האָט ער דאָך גאָרנישט געטון פֿאַר 'יוסף הצדיק', ער האָט געטון פֿאַר 'זיך'.

מח

ישוב קושיא א-ב - בסוף וישב

ויה ליוסף דיוסף עצמו ביקש זאת ממנו שלא יזכירו רק כשנוגע לתועלת שלו, וזה שהתנה עמו ואמר לו 'כי אם' זָכַרְתִּי "אתה", כשתרצה להזכיר את עצמך, "באשר ייטב לך", כשתשוב שיצא מזה טובה עבורך, רק אז תזכירני אל פרעה

[ולדרכינו יבואר עוד, כן] יוסף הצדיק האָט אים דאָס 'אַנגעזאָגט', ער האָט דאָס געוואָלט'.

¹² בבראשית רבה (פט, ז): כיון שראה שר המשקים את פרעה שהיתה נפשו מבקשת לצאת, היה מחשב בדעתו ואומר אם ימות פרעה זה ויעמוד מלך אחר איני יודע אם מעמידני באמונתי אם לאו, [מיד] וַיְדַבֵּר שַׂר הַמִּשְׁקִים [אֶת פֿרעה לֵאמֹר אֶת חֲטָאִי אֲנִי מְזַכֵּיר הַיּוֹם], אמר לו שני חטאים יש בידי, אחת שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתיו לפניך, ואחת שראיתוך מצטער על פתרונך של חלום ולא גלית לך עליו שהיה יודע פתרונך.

[ולזה אמר יוסף]: **כִּי אִם זִכְרָתִי**, זאָלסט מיך נאָר געדענקען, "אַתָּה", מיט 'דיר', ווען דו וועסט 'דיך' וועלן געדענקען, און 'מיך' נישט, פּאַשֶׁר יֵיטֵב "לָךְ", ווען 'דיר' וועט עס טויגן, ס'וועט פאַר 'דיר' גוט זיין, דעמאָלטס זאָלסטו מיך געדענקען. אַנדערש, בין איך דיר מוחל! אַנדערש נישט!

'ער' האָט עס אַזוי פאַרלאַנגט טאַקע, יוסף הצדיק. ער האָט נישט געוואָלט ס'זאָל קומען פון 'דאָרטן', ס'זאָל קומען פון 'דאָרטן' די ישועה.

מט

ישוב קושיא ג - בסוף וישב

ולזה אמר "וְהִזְכַּרְתִּי" אַל פְּרָעָה, בלשון התפעל, שאתה תכוון עבור טובת עצמך, ורק בדרך אגב אהא נזכר גם אני איבערדעם [זאָגט ער] "וְהִזְכַּרְתִּי" [בלשון התפעל], איך וועל נאָר 'ווערן' געדענקט 'ממילא', בהכרח. נישט [אַז] 'דו וועסט' מיך געדענקען, [נאָר] דו וועסט 'דיך' געדענקען, דו וועסט 'דיך' וועלן רעטן. דו וועסט 'דיך' וועלן רעטן [און] מיט 'דעם' וועסטו מיך געדענקען, נאָר 'ממילא' וועל איך געדענקט 'ווערן'.

איבערדעם זאָגט ער דעם וְהִזְכַּרְתִּי, ער וועט נאָר 'ווערן' געדענקט, נישט [אַז] 'דו וועסט' מיך קומען געדענקען.

אַנדערש, ווען ער וועט עפעס טון [וועגן 'יוסף', דעם וויל ער נישט].

[יוסף הצדיק] 'ער אַליין' האָט אַזוי פאַרלאַנגט, ער וויל נישט אַנדערש.

נ

ישוב קושיא ב (בפרשתן)

מה שאמרו במדרש דע"י שאמר זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים, אין הכוונה ממעם עונש, אלא ממעם מילוי בקשתו של יוסף, שידעו הכל כי שר המשקים שכח מן יוסף, ולא קיבל יוסף ממנו שום טובה זאָגט דער מדרש, - דאָס איז נישט קיין 'עוֹנֶשׁ' (וכדלעיל אות כז), [נאָר] - דער מדרש זאָגט, זיינע דיבורים האָבן 'גענוצט' [שנתמלא רצונו של יוסף], און ס'איז טאַקע אַזוי געווען [שלא קיבל שום טובה משר המשקים, ע"י שניתוסף לו שתי שנים].

וואָרן ווען נישט [שהתנה עמו יוסף כן], העט געווען די סברא [כי השר המשקים] ער העט גיווען געוואָלט טון [טובה ליוסף]. פאַרוואָס נישט, ער איז אַ כפוי טובה? פאַרוואָס זאָל ער עס נישט טון.

[ולכן אמר לו] פאַרקערט, אדרבה, 'ער' האָט אים [אַנגעזאָגט], יוסף הצדיק האָט דאָס פאַרלאַנגט [שלא יעשה שום טובה עבורו].

איבערדעם איז דאָס געווען [מה שניתוסף לו שתי שנים].

נא

ישוב קושיא ג (בפרשתן)

ולזה הוצרך שיתאחר החלום שתי שנים, ויתעכב יוסף במאסר עוד שתי שנים, בכדי שלא יאמרו שניצול ונתגדל ע"י שר המשקים שהיה רשע. וכדרך שהיה ברבקה אמנו, ששהתה עשרים שנה כדי שלא יאמרו תפלתו של לבן עשתה פירות. איבערדעם האָט געמוזט דויערן די צוויי יאָר [צו] נתגדל ווערן על ידי חלום. [דלעולם] ער האָט געקאָנט 'פריער' גרויס ווערן. נאָר ווען דאָס געשעט אָבער פריער, העט מען דאָך ווייטער גיווען געזאָגט אַז ס'איז דורך 'אים' [השר המשקים].

אַזוי ווי ביי תפלתו של לָבָן, [שהמתינו עשרים שנה כדי שלא יאמרו כן].

האָט ער געמוזט צו זיין נאָך צוויי יאָר.

און ער איז 'צופרידן געווען' צו זיין נאך צוויי יאָר, כדי מ'זאָל וויסן אַז ס'איז נישט דורך 'אים'.

נב

דאָ דאַכט זיך מיר איז דאָך אויך געווען אַזאַ זאַך.¹⁰

נג

ישוב קושיא'ה (באופן שני)

יוסף הצדיק כבר ידע מקודם, שלבסוף יבואו למצרים יעקב ובניו, ויתקנו שם 'בית תלמוד' שמשם תצא הוראה לישראל וועל מיר קומען צוריק [לאופן השני בדיוק לשון הפסוק בְּטָרֵם תָּבֹאוּ שְׁנַת הָרָעָב].

נד

[דהנה] יוסף הצדיק האָט דאָך געוואוסט [אַז] ער ברויך אויפציען אַ דוֹר, אויפציען די קינדער, [און] מגדל זיין.

[וידע כי] יעקב אבינו איז געווען להורות לו בית תלמוד, וְאֵת יְהוּדָה שֶׁלַח לִפְנֵי אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי, [לתקן לו] בית תלמוד שמשם תצא הוראה (תנחומא ויגש, סימן יא).

נה

והבין יוסף כי להעמיד 'בית חינוך' כראוי, יצטרכו לזה ממון רב

[און כדי] מ'זאָל דאָס אַהערשטעלן, אַ בית תלמוד פאַר אַ חינוך הפְּנִים, דאָס ברויך האָבן הוצאות, דאָס ברויך געלט, - אַזוי ווי מ'זעט בפשטות. - ער האָט דאָס אַלעס געוואוסט.

נו

ולוֹה לֹא רָצָה שִׁיחִיו לוֹ בָּנִים עוֹד 'בתחלת' שנות השבע, כי אז היה כל השפע משל המצריים, וממה שגדל בשדירה, ונתיירא יוסף שלא יאמרו שמקבל טובה מן הרשעים לצורך 'בית חינוך' לתלמוד תורה

נו ער איז דאָ אַרויסגעקומען קיין מצרים, [והגם] ס'איז טאַקע געווען אַ גרויסע הַשְׁפָּעָה [מן השמים] אין די שְׁנַת 'הַשּׁוֹבָע', אָבער ס'איז דאָך אָבער 'דאָך' געווען מיטן דרך הטבע, [און] ס'געלונגט דאָך אַמאָל, ס'געלונגט אַמאָל גוטע יאָרן, ס'וואַקסט. [וממילא חשש יוסף הצדיק, אויב] אין 'זייערע' פעלדער אַז ס'איז געוואַקסן, פון

¹⁰ דברים אלו אומר רבינו כמעט בלחישא, ובחפזון גדול, וכמעט שלא נשמע, אבל טמון בזה ענין עמוק ונפלא. דהנה באותו יום א' מקץ שנת תשכ"ז, חל יום כ"א כסלו (והסעודת הודאה רבתי נערכה כליל מוצאי שבת, ורבינו דרש אז דרשת היום, נאח"כ ביום א' התקיימה מסיבה זו בקריינהייטס להתזקת הישיבה, ורבינו דרש שם עוה"פ), ובדרוש הלז שאומר רבינו כאן בענין הצלת יוסף הצדיק, נרמז בזה גם ביאור אופן הצלת רבינו מגיא ההריגה ע"י הטראנספאָרט הידוע, ורבינו רומז בזה כי הצלתו לא היה ח"ו ע"י הרשעים שסידרו הטראנספאָרט, כי הם לא רצו כלל את טובתו והצלתו של רבינו, רק היתה כוונתם על הצלת טובת עצמם (כידוע שנתוודע להם כי לא יהיה אפשר להם להציל את עצמם אם לא ע"י שיכניסו גם את רבינו לתוך הטראנספאָרט), ורק ממילא סובב מן השמים הצלתו של רבינו, על אפם ועל חמתם של הרשעים. והוא ממש כעין בחינת הצלת יוסף מבית הסוהר ע"י שר המשקים, שלא הציל את יוסף רק כשהיה נוגע להצלת עצמו.

וכן טמון בדרוש זה ביאור על כמה עיקולי ופשוטי שעבר על הטראנספאָרט שנתעכב ונשתהה למשך כמה חדשים עד שנכנסו אל החופש במדינת שווייץ, שהיה זה כעין מה שהיה ברבקה אמנו שנתעכבה משך עשרים שנה, וביוסף הצדיק שנתעכב חירותו שתי שנים, כדי שלא יאמרו וכו', וכמו כן בכאן לאחר שראו הכל שכלתה מעשיהם ופעולתיהם של הרשעים הציונים, וכל פעולותיהם עלו בתהו, כי כבר היה אחר נואש, או אַז סיבכו מן השמים לשחרר הטראנספאָרט לבסוף. ובוה היה יד רבינו ושלוחיו הנאמנים באמצע, כי רבינו שלחם לפרסם קבל עולם ומלואה מצב הבאן כשנתעכב בעיר מאשיאן ובעיר פרעשבורג, כמבואר באורך במושען של ישראל חלק ח', ונמצא כי באמת כל הטראנספאָרט ניצול ע"י פעולותיו וזכותיו של רבינו.

וכל זה מלבד מה שהרשעים בעצמם לא היה להם די מוצא כסף להמציא להנאצים כמבוקשם ולקיים התנאי שביניהם, ורק ע"י נאמני רבינו בעיר בודאפעסט שהזוילו ממון רב עבור הצלת רבינו ע"י היה יכול כל הטראנספאָרט להמשיך ולצאת אל הפועל.

ובזה יובן היטב דברי רבינו: דאָ דאַכט זיך מיר איז דאָך אויך געווען אַזאַ זאַך. והדברים עתיקין.

וַיִּיעַר זֹמַעַן אֲזַס'אִיז גַּעוּוֹאָקְסֵן, אֲלַעס, עַר הָאָט גַּעוּוֹאָוֹסְט דָּאָס קַעַר פֿאַר דִּי מַצְרִיִּים, [און] זיי זענען געווען טמאים און רשעים, שוֹנְאִי יִשְׂרָאֵל און שוֹנְאִי הַדֶּת. [וואס כן יאמרו הבריות] הִיצַט וועט ער נעמען פון 'זיי'.

פון 'זייער' הַשְׁפָּעָה וועט ער פירן אַ "חינוך".
 ער וועט מיט דעם פירן קינדער. ער וועט פירן אַ "תּלמוד תּוֹרָה".
 וויאזוי וועט דאס אויסזען ? !

מ'וועט [דאך] זיין 'פארקויפט' פאר די רשעים ! איז נישט גוט !

72

ולכן המתין מלחוליד בנים עד סמוך לשנת הרעב, שאז הרקיבה כל מה שאצרו המצריים, ולא נשאר רק מה שאצר יוסף בעצמו. וגם בהכסף נתקיים וְלִקְטוּ יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף, שאז בא כל ההשפעה מן יוסף הצדיק, וכבר היה יכול להעמיד בית חינוך בממון הבא ממקור הקדושה

הָאֵט ער געוואָרט [מלהעמיד בנים, ביז] אַ שְׁנַת 'רַעְבוֹן', וואָס דעמאָלטס האָט 'יעדער געוואוסט' [אז] ס'איז נישטאָ גאַרנישט [פון 'זיין']. ווער ס'האָט באַהאַלטן תבואה איז עס פאַרפּוילט געוואָרן, אַזוי זאָגט דאָך דער מדרש^י, ס'איז געווען הרקיעבו. [און אַלעס] וואָס ס'איז געבליבן איז נאָר ביי יוסף הצדיק. די גאַנצע וועלט האָט אַריינגעברענגט געלט פאַר יוסף הצדיק, ווייל ער האָט דאָך ווילקט 'יוסף' אַת כָּל הַכֶּסֶף [הנמצא באַרץ מצרים ובארץ כנען] (מז, יד), דעם גאנצן רכוש.

האַט יעדער געוואוסט [זא] דעס געלט איז פון יוסף הצדיק, דעס קומט פון די "קדושה", און "ידי" [הטמאים] האָבן נישט 'געטויגט' [שהריכו תבואתם, וממילא] דאָס איז אַזעלע אלקים^{כט}.

[ולכן] פון 'דעם געלט' האט ער געקאנט אויפשטעלן א "חינוך".

נח

איבערדעם האָט ער געוואַרט, וויליִוסף ילד שְׁנֵי כָּנִים "בְּטָרָם תָּבוֹא שְׁנַת הָרֶעֶב",
 ער האָט געוואַרט אויף א שְׁנַת [הָרֶעֶב], ווען ס'וועט זיין 'סמוך' צו'ן א שְׁנַת הָרֶעֶב, אַז –
 דעס וואָס כ'האָב פריער געזאָגט (באות יט) – ווען זיי ווערן [ג' שנים], ער וועט ווערן [בן
 הראשון] בן ג' שנים, [און] מ'וועט דאָרפֿן אויפציען [בהעמדת בית חינוך לבנים הכרוך
 בהוצאות], וועט מען וויסן דאָס איז הייליג געלט, און 'דאָס איז עס'.
 און מיט 'דעם' קאָן ער [אויפציען קינדער, מיט דעם] האָט ער געקאָנט מַגְדֵּל זיין, און
 געקאָנט 'ערוואַרטן' א דור [כשר].

איבערדעם האָט ער געוואָרט [בין] בְּטָרֵם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב, [ווען] ער האָט געקאנט אויפציען [דורות].

^{כח} **בבראשית רבה** (צא, ה) [וכ"ה בתנחומא מקץ סימן ז]: כיון שחזק הרעב בארץ, נתקבצו המצרים ובאו אצל יוסף, ואמרו לו תנה לנו לחם. אמר להם, אֶלְכִי אִינוּ זֶן אֶת הָעֶרְלִים, לכו ומולו את עצמיכם ואתן לכם. הלכו אצל פרעה והיו צועקים ובוכים לפניו, שנאמר (מא, נה) וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל פְּרֹעֶה לֵאמֹר, ואמר (שם) לֹכוּ אֶל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֵאמֹר לָכֶם תַּעֲשׂוּ, אמרו לו הלכנו אצלו, מְדַבֵּר אֵלֵינוּ דְּבָרִים רָקִים ואומר מולו את עצמכם. אמר להם, שושים, לא כך אמרתי לכם מתחלה, עבדוהו וקנו לעצמכם תבואה, וכי לא היה קורא לכם כל אותן השנים שני השבע וצוה לכם הַיּוֹ יוֹדֵיעֵם שָׂרַעַב בָּא, אתם פשעתם כנפשותיכם, מפני מה לא הנחתם בבתיכם תבואה של שָׁנִים וְשָׁנָה וארבע שָׁנִים. אמרו לו, כֹּל תְּבוּאָה שְׁהִיָּה בִּבְתֵּינִי רִקִּיָּה. אמר להם, לא נשתיר לכם קמה מאתמול? ואמרו לו אַף פֶּת שְׁהִיָּה כִּסֵּל הָרִקִּיב וכו'. אמר להם אם גזר על התבואה ונרקבת, שמא יגזיר עלינו ויהרגנו, אמר להם לכו אל יוסף, אם יאמר לכם חתכו מברשכם שמעו לו, שנאמר אֲשֶׁר יֵאמֹר לָכֶם תַּעֲשׂוּ.

^{כט} לשון הפסוק בפרשת וארא (ח, טו): ויאמרו החרטמם אל פרעה אצבע אלקים הוא.

נט

סיום הדרוש - וברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן [אונז אויך].

מ'דארף סייעתא דשמיא. נאָכדעם וואָס מ'איז אויף אזאָ מקום מסוכן.

[וצריכטן סייעתא דשמיא] טאַקע אזוי ווי ס'איז געווען אין מצרים, גרויסע כוחות,

יוסף הצדיק און יעקב אבינו.

[אָבער היינט] בעונותינו הרבים מ'איז דאָך אין אַ דור יתום, איז דאָך נישטאָ די

כוחות. וואָס זאל מען טון, ס'איז אַ דור שפּל.

דער פּח הקדושה - בעוונותינו הרבים - איז זייער שוואַך.

דער כח הטומאה איז נאָך גרעסער ווי פאַרצייטנס, און דער פּח הקדושה איז דאָך

נישט אין דעם 'סוג' וַעֲרַף [ממה שהיה שבדורות הקודמים], וואָס דאָס דאַרף מען דאָך

נישט צו זאָגן.

נאָר 'דאָך' האָט מען סייעתא דשמיא, דער בורא כל עולמים העלפט, דער בורא

כל עולמים האָט רַחֲמָנוּת.

ס

על כל פנים ס'ברויך קומען אלעס מִמְקוֹר הַקְּדוּשָׁה.

סא

נאָר איין זאך איז דאָ, איין זאך איז היינט בעסער.

[ווייל] דעמאָלטס אז מ'האָט נישט געוואָלט אז 'די חברה' זאלן געבן פאַר אנשים

וואָס זענען מהוגנים, האָבן מען זיי געדאַרפט פאַרשעלטן, [שיתנו לשאינם מהוגנים].

[אָבער] היינט ברויך מען זיי נישט שעלטן, ווייל זיי ווילן 'אליין' נישט [געבן פאַר

אונז]. ווען מ'זאל זיי רופן אפילו, און מ'זאל זיי בענטשן, וועלן זיי אויך נישט געבן.

היינט ברויך מען זיי נישט שעלטן, פון 'דעם' איז מען ניצול [פון זיך] אליינס, די וואָס

זיי קומען אליין נישט.

סב

נאָר דער אייברשטער זאל העלפן, די וואָס זענען יאָ מְחֻזָּק 'דעם' חינוך, און זיי

האָבן אַ טייל אין דעם, דער אייברשטער זאל העלפן די זאלן געבענטשט ווערן.

'די' זיכער. [מילא] 'יענע' שעלטן, ברויך מען נישט. אָבער 'די', די ברויכן זיכער

האָבן אַ ברכה, מ'דאַרף זיין געבענטשט.

סג

דער אייברשטער זאל העלפן: בְּרוּכִים אַתֶּם לַה'! די אלע וואָס זיי נעמען

אַנטייל, זאל דער אייברשטער העלפן, זאלן זיין געבענטשט אויף לְדוּרֵי דוֹרוֹת.

מ'זאל קענען פירן [א חינוך] אז ס'זאל זיין לְשֵׁם וּלְתַפְאֶרֶת, פאַר אַ כְּבוֹד שְׁמִים.

דער עיקר איז, [אז] פאַר כבוד שמו יתברך, און פאַר כבוד תורתו, זאל זיך ציען

'דורות' מיט 'אידן'.

מ'זאל 'אַנזען' דאָס אידישקייט. ס'זאל זיין אַ נַחַת רוּחַ פאַרן באַשעפער.

מ'זאל מיר זוכה זיין אינאיינעם מיט 'די', אַקעגן גיין פֿאַי מְשִׁיחַ צִדְקִינוּ, במהרה

בימינו אמן.

